

Л. Я. Федонюк, А. І. Паламарчук, В. В. Файфура, О. В. Лотоцька,
Ю. І. Бондаренко, Б. О. Паласюк

ДВНЗ “Тернопільський державний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України”

МУЗЕЇ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО – БАГАТСТВО ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

L. Ya. Fedoniuk, A. I. Palamarchiuk, V. V. Fajfura, O. V. Lototska,
Ju. I. Bondarenko, B. O. Palasiuk

I. Horbachevsky Ternopil State Medical University

MUSEUMS OF TERNOPIL STATE MEDICAL UNIVERSITY – THE RICHNESS OF THE HISTORICAL HERITAGE OF THE UNIVERSITY

Мета роботи – висвітлити багатогранність історичної спадщини Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського.

Основна частина. На сьогодні у ДВНЗ “Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України” функціонують як музеї історичного, так і навчального профілю, зокрема музеї історії Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського, історичний музей-садиба академіка І. Я. Горбачевського, музей члена-кореспондента НАМН України, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора медичних наук, професора Леоніда Якимовича Ковальчука [4]. Музеї ТДМУ мають за мету ознайомити відвідувачів університету з підґрунтям успіхів і основними досягненнями навчального закладу впродовж свого багаторічного функціонування, донести до кожного історію та традиції навчального закладу, розкрити долі та справи випускників, показати творчий шлях і досягнення вчених, наукову та суспільну діяльність студентів і викликати гордість за свій навчальний заклад.

Висновок. Історичні музеї ТДМУ є місцем пізнання і передачі знань, осередком освіти й виховання, вони є невичерпною скарбницею людської пам’яті, що дозволяють доторкнутися душою до живої історії.

Ключові слова: історичні музеї; Тернопільський державний медичний університет; І. Я. Горбачевський; Л. Я. Ковальчук.

The aim of the study – to highlight the versatility of the historical heritage of I. Horbachevsky Ternopil State Medical University.

The main body. To date, at I. Horbachevsky Ternopil State Medical University both museums of historical and educational profile, in particular, historical museum of I. Horbachevsky Ternopil State Medical University, Historical Museum-Estate of Academician I. Ya. Horbachevsky, Museum of the Corresponding Member of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Doctor of Medical Sciences, Professor Leonid Kovalchuk are functioning. The museums aim to acquaint the university’s visitors with the foundation of success and the main achievements of the educational institution during their many years of functioning, to bring to every history and tradition of the educational institution, to reveal the fate and affairs of the graduates, to show the creative way and achievements of scientists, scientific and social activity of students and to cause pride for their educational institution.

Conclusion. Historical museums of the TSMU are the place of knowledge and knowledge transfer, the center of education and upbringing, they are an inexhaustible treasure of human memory that allows you to touch the soul to live history.

Key words: historical museums; Ternopil State Medical University; I. Ya. Horbachevsky, L. Ya. Kovalchuk.

Вступ. У сучасному ритмі життя ми часом не замислюємося про те, що залишиться від нас для науки наступним поколінням людей. А головну місію спадковості надбання поколінь, демонстрації накопиченої спадщини сучасникам несуть музеї [1]. Музеї – це хранителі пам’яті, які акумулюють історію в різних формах і проявах, допомагають сучасникам відчувати зв’язок часів і поколінь, по-

кликані здійснювати культурні, освітні, науково-дослідні функції і забезпечувати популяризацію історико-культурної спадщини [2].

За даними Державної служби статистики в Україні станом на 2012 р. кількість музеїв становила 585 одиниць з кількістю відвідувачів – 20 млн осіб. Слід відзначити, що Україна входить до десятка країн Європи за кількістю історичного надбання [3, 5].

© Л. Я. Федонюк, А. І. Паламарчук, В. В. Файфура та ін.

Мета роботи – висвітлити багатогранність історичної спадщини Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського.

Основна частина. На сьогодні у ДВНЗ “Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України” функціонують як музеї історичного, так і навчального профілю, зокрема музей історії Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського, історичний музей-садиба академіка І. Я. Горбачевського, музей члена-кореспондента НАМН України, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора медичних наук, професора Леоніда Якимовича Ковальчука [4]. Музеї ТДМУ мають за мету ознайомити відвідувачів університету з підґрунтям успіхів і основними досягненнями навчального закладу впродовж свого багаторічного функціонування, донести до кожного історію та традиції навчального закладу, розкрити долі та справи випускників, показати творчий шлях і досягнення вчених, наукову та суспільну діяльність студентів і викликати гордість за свій навчальний заклад.

Музей історії Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського було відкрито у 1982 р. на четвертому поверсі адміністративного корпусу під час святкування 25-річчя навчального закладу. Музей відображає етапи діяльності навчального закладу в роки його становлення, випробувань та розквіту. У 2013–2014 рр., а також у 2017 р. експозицію музею історії університету було докорінно реставровано, доповнено та модернізовано. На даний час функціонують експозиції в 23 вітринах, у них у хронологічній послідовності представлені надбання навчального закладу в експонатах, фотографіях, документах, що розкривають віхи історії, важливі історичні моменти, біографії вчених, висвітлення творчої діяльності найактивніших учасників становлення і розвитку вищого навчального закладу.

У 1967 р. інститут відзначив свій перший ювілей – 10-річчя з дня заснування. В експозиції представлено різноманітні матеріали (програми наукових конференцій, фотографії, альбоми, оголошення, розклади, газетні публікації), які ілюструють події 1957–1967 рр., зокрема відкриття вечірнього відділу (1960), участь студентських загонів у будівництві Хоростківського цукрового заводу і збиранні врожаю на цілинних землях Казахстану, зустрічі з поетом Павлом Тичиною (1958) і тричі Героєм Радянського Союзу, льотчиком О. І. Покришкіним (1962).

Численні матеріали висвітлюють життя інституту в 60–70-х роках – створення студентського деканату (1968), оснащення кафедри іноземних мов лінгафонним кабінетом, відкриття денного підготовчого відділення (1969), відкриття факультету вдосконалення лікарів (1979), відкриття спортивно-оздоровчого табору “Берізка” в с. Більче-Золоте Борщівського району (1969).

Є в музеї копії документів історичного значення: про присвоєння Тернопільському медичному інституту імені акад. І. Я. Горбачевського (1992), про організацію медсестринського факультету (1995), про створення академії (1997) та університету (2004) на базі медичного інституту.

Експозиція музею відображає також аспекти новітнього періоду історії закладу – навчальну, наукову та виховну роботу, дозволяючи студентів і викладачів. Найповніше представлені в музеї півтора десятиліття, коли відбулися кардинальні зміни в усіх сферах діяльності ВНЗ, очолюваного в 1997–2014 рр. проф. Л. Я. Ковальчуком. Зокрема, в 2014 р. за підсумками рейтингової оцінки всіх видів діяльності університет посів перше місце серед вищих медичних навчальних закладів України.

Окремі вітрини відведено структурним підрозділам університету – трьом навчально-науковим інститутам теоретичних кафедр, Навчально-науковому інституту медсестринства, Навчально-науковому інституту післядипломної освіти, фармацевтичному і стоматологічному факультетам та факультету іноземних студентів. Представлено також фотографії навчально-оздоровчого комплексу “Червона калина”, що функціонує з 2003 р.

Окрему вітрину відведено випускникам, які успішно проявили себе в науковій, організаційній та громадській роботі. Серед них – президент НАМН України, заслужений діяч науки і техніки, двічі лауреат Державної премії України, лауреат премії ім. А. Везалія Американської асоціації нейрохірургів, акад. В. І. Цимбалюк, заслужений діяч науки і техніки, лауреат Державної премії України, чл.-кор. НАН і НАМН України, проф. І. С. Чекман, кардіохірург, заслужений діяч науки і техніки, лауреат Державної премії України, проф. Л. Л. Ситар, оториноларинголог, заслужений діяч науки Російської Федерації, проф. В. Ф. Антонів.

Цікавим доповненням до музею є дві фотогалереї, які влаштовано на стінах фойє четвертого поверху, – ректорів і викладачів університету (55 осіб), які зробили найбільший вклад у становлення і діяльність університету, а також фотогалерея пор-

третів вітчизняних і зарубіжних почесних членів вченої ради університету (46 осіб).

Чільне місце займають матеріали святкування 50-річчя, 55-річчя та 60-річчя з дня заснування Тернопільського медичного університету.

Вітринна експозиція завершується досягненнями університету в останні три роки.

У 2015 р. університет став членом Європейської асоціації університетів. У 2016 р. в університеті відкрито навчально-практичний центр симуляційного навчання і створено стоматологічне відділення університетської клініки. Відсотковий склад викладачів університету з науковим ступенем становить 92,87 %, що є найвищим серед медичних навчальних закладів України.

У 2015–2017 рр. укладено 34 угоди про співпрацю з іноземними навчальними і науковими закладами. Університет започаткував програму отримання двох дипломів (українського та європейського) студентами Навчально-наукового інституту медсестринства за освітніми рівнями “бакалавр” і “магістр” з 2017 року.

ТДМУ – один із 10 навчальних закладів та єдиний з медичних вищих навчальних закладів України є учасником проекту сприяння академічній доброчесності в Україні – Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project (SAIUP). Університет посів перше місце в галузевому рейтингу Міністерства охорони здоров’я України серед вищих медичних навчальних закладів України у 2016 р. За результатами аудиту, проведеного експертною сертифікаційною компанією, міжнародним Бюро VERITAS, ТДМУ отримав сертифікат і гравертон міжнародного стандарту якості ISO 9001...2015.

Відвідувачі музею у будь-який час мають змогу оглянути експозиції музею та переглянути відповідні відеоматеріали щодо здобутків науковців університету, історії всіх кафедр навчального закладу, а також біографії всіх вчених і педагогів університету, портрети яких розміщені у фотогалереї.

На основі об’єкта культурної спадщини у с. Зарубинці Збараського району Тернопільської області в колишній садибі сім’ї Горбачевських створено музей-садибу академіка І. Я. Горбачевського. Музей заснований у 2004 р., коли зусиллями колективу ТДМУ за кошти університету будинок відновили в його первісному вигляді, упорядкували обійстя та встановили меморіальну дошку з барельєфом вченого.

У 2009 р. до 155-річчя від дня народження академіка Івана Горбачевського урочисто відкрили

й освятили експозицію музею-садиби. Експозиція побудована на оригінальних матеріалах кінця XIX – першої половини XX століття і має 3 розділи: “Життєвий шлях академіка І. Я. Горбачевського”, “Брати Горбачевські”, “Наукові досягнення академіка І. Я. Горбачевського”. В основу експозиції музею лягли фотографії, листи, особисті речі родини Горбачевських, предмети побуту, наукові книги, підручники та публікації, які написав академік і опублікував ще за свого життя, вітальні адреси та інше. Велику цінність становлять експонати, які зберегла й подарувала онука Антона Горбачевського – рідного брата академіка Ірена-Романа Носик, мистецтвознавець, графік з канадського міста Торонто.

Розділ “Життєвий шлях академіка І. Я. Горбачевського” присвячений родині Горбачевських, різним періодам життя Івана Яковича від юних років до смерті, тут представлені його особисті речі, предмети побуту сім’ї.

Цікавим експонатом є родовід родини, за яким попередники роду Горбачевських у XIV–XVI ст. належали до шляхти, мали свій родовий герб, займали керівні посади у війську чи урядах різних міст Галичини. За склом у шафі можна побачити вишите полотно, яким колись були прибрані вікна та двері в хаті отця-декана Якова Горбачевського (батька Івана та Антона). Теперішні вишиті штори на вікнах – точна копія оригіналу.

В іншій шафі знаходиться дзеркало – весільний подарунок. На стендах розміщені документальні світлини, листи доньок Івана Горбачевського Марії та Ольги. Серед речей – і серветка, яку вишила донька Івана Горбачевського Ольга під час учительвання на Закарпатті, і вишивки, які академіку подарувала Олена Пчілка.

Розділ “Брати Горбачевські” коротко, але яскраво висвітлює життєвий шлях рідного брата Івана Горбачевського – Антіна. Їх долі подібні, близькі, й навіть прожили вони однаково – по 88 років. Молодший брат Івана Яковича – Антін був юристом, адвокатом, галицьким громадським і політичним діячем. Все життя Іван і Антін спілкувалися, підтримували один одного, будучи однодумцями, вони щиро служили українському народові, його поступові та національному пробудженню.

Розділ “Наукові досягнення академіка І. Я. Горбачевського” розповідає про наукові досягнення і відкриття великого науковця. Іван Якович залишив після себе 66 наукових публікацій з хімії, біохімії, епідеміології, судової медицини, токсикології та

інших галузей, понад 100 наукових опрацювань у галузі санітарії, багато з яких свого часу впровадили в Австро-Угорщині. Багато з опублікованих ним статей і підручників представлено у другій експозиційній залі.

Музей є місцем проведення Горбачевських читань до річниці з дня народження академіка І. Я. Горбачевського, оглядових екскурсій для студентів і відвідувачів.

Музей члена-кореспондента НАМН України, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора медичних наук, професора Леоніда Якимовича Ковальчука було відкрито у квітні 2015 р. в аудиторії № 3-а адміністративного корпусу університету.

Центральне місце в музеї займає експозиція – макет робочого стола кабінету ректора. На ньому – перекидний календар, робочі записи, Конституція України і Закон України “Про вищу освіту”, які постійно були під рукою ректора, окуляри Леоніда Якимовича, його фотографія під час бесіди з відвідувачами.

Над столом – монітор, за допомогою якого можна побачити серію фотографій і відеокадри, що ілюструють життєвий шлях та діяльність видатного хірурга, вченого, організатора медичної освіти й охорони здоров’я. У вітринах експозиції музею – документи про обрання проф. Л. Я. Ковальчука членом-кореспондентом НАМН України, нагородження орденом “За заслуги” III ступеня, знаком “Відмінник освіти України”, Почесною грамотою Верховної Ради України “За особливі заслуги перед Українським народом”, Почесною грамотою МОЗ України “За вагомий внесок у розвиток охорони здоров’я України”, дипломом номінанта Золотої книги української еліти, дипломом лауреата Міжнародного рейтингу популярності “Золота фортуна”, “За створення зразка медичної освіти в Україні”, дипломом лауреата Всеукраїнського проекту “Золотий фонд нації “Національні лідери України”, найвищою профспілковою нагородою – Почесним знаком Федерації профспілок України “За розвиток соціального партнерства”.

В експозиції – фотографія, яка засвідчує вручення Л. Я. Ковальчуку Патріархом Київським і всієї

Руси-України Філаретом Ордена Святого Миколая Чудотворця “За заслуги з відродження духовності в Україні та утвердження Помісної Української православної церкви”.

На стіні в рамках – багато грамот і дипломів, якими був нагороджений університет за успіхи, досягнуті під керівництвом Леоніда Якимовича.

Серія фотографій ілюструє закордонні поїздки ректора, підписання угод про ділову співпрацю з медичними навчальними закладами і клініками, а також вручення Леоніду Якимовичу диплома почесного професора Університету Південної Кароліни (США), срібної медалі Вроцлавського медичного університету (Польща), іменної ювілейної медалі Братиславського медичного університету (Словаччина). Окремі фотографії ілюструють вручення ректором дипломів почесним професорам Тернопільського державного університету імені І. Я. Горбачевського.

Привертають до себе увагу подаровані ректору сувеніри, а також узбецький національний халат, подарований Ташкентською медичною академією.

Серед подарунків – ікони, картини. Поряд з великим фотопортретом – художній кольоровий портрет усміхненого Леоніда Якимовича.

Завершує експозиції музею вітрина з газетами “Медична академія” і “Університетська лікарня”, які вийшли після смерті проф. Л. Я. Ковальчука і присвячені його пам’яті. Також експонується заснована в 2015 р. громадська відзнака імені академіка Л. Я. Ковальчука – орден “За спасіння життя”, яку вручають за героїчні вчинки, дії, завдяки яким було врятовано життя іншої людини, а також за наукові здобутки в галузі медицини, що дало змогу зберегти здоров’я Української нації.

Музей Леоніда Якимовича Ковальчука та заснування ордена його імені засвідчують вшанування і зберігають пам’ять про видатного вченого, хірурга, педагога та громадського діяча.

Висновок. Отже, історичні музеї ТДМУ є осередком освіти й виховання, місцем пізнання і передачі знань, вони є невичерпною скарбницею людської пам’яті, що дозволяють доторкнутися душею до живої історії.

Список літератури

1. Аартс Г. Що таке музей? / Герман Аартс // Музей: менеджмент і освітня діяльність. – Львів : Літопис, 2009. – С. 16–22.

2. Вайдахер Ф. Загальна музеологія : посіб. / Ф. Вайдахер ; пер. з нім. мови В. Лозинського, О. Лянг, Х. Назаркевич. – Львів : Літопис, 2005. – 630 с.

3. Волинський музейний вісник : наук. зб. Вип. 3 / [упоряд. А. Силюк, Є. Ковальчук]. – Луцьк, 2012. – С. 17–22.

4. Кризь призму минулого до сьогодення / [М. М. Корда, Л. Я. Федонюк, А. І. Паламарчук та ін.] ; за ред. М. М. Корди, Л. Я. Федонюк. – Тернопіль : ТДМУ, 2017. – 480 с.

References

1. Aarts, H. (2009). *Shcho take muzei [What is a museum]*. Menedzhment i osvithnia diialnist – Management and Educational Activity. Lviv: Litopys [in Ukrainian].

2. Vaidakher, F. (2005). *Zahalna muzeolohiia: posib. [General museology: textbook]*. Lozynskiy, V., Lianh, O., Nazarkevych, Kh. – transl. from German. Lviv: Lotopys [in Ukrainian].

3. Syliuk, A., & Kovalchuk, Ye. (Composers). (2012). *Volynskiy muzeinyi visnyk: Nauk. zb.: Vyp. 3. [Volyn museum herald: Scientific collection: 3rd ed.]*. Lutsk [in Ukrainian].

5. Самсакова І. В. Роль музею історії вищого навчального закладу в підготовці майбутніх педагогів / І. В. Самсакова // Таврійський вісник освіти. – 2013. – № 4 (44). – С. 97–102.

4. Korda, M.M., Fedoniuk, L.Ya., & Palamarchuk, A.I. (2017). *Kriz pryzmu mynuloho do siohodennia [Through the prism of the past to the present]*. Korda, M.M. (Ed.). Ternopil: TDMU [in Ukrainian].

5. Samsakova, I.V. (2013). Rol muzeiu istorii vyshchoho navchalnoho zakladu v pidhotovtsi maibutnikh pedahohiv [Role of the museum of history of higher educational institution in the training of future teachers]. *Tavriiskiy visnyk osvity – Tavrii Journal of Education*, 4 (44), 97-102.

Отримано 10.09.18

Електронна адреса для листування: fedonyuklj@tdmu.edu.ua